

**PUNISHMENT OF A MINOR SUBJECT
OF CRIMINAL LIABILITY**

**ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОМУ
СУБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Yushchuk O. I.

*Candidate of Law Sciences,
Associate Professor at the Department
of Criminal Law, Faculty of Law
Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University
Chernivtsi, Ukraine*

Ющик О. І.

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права
юридичного факультету
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Неповнолітній, як суб'єкт кримінальної відповідальності наділений особливим правовим статусом. Кримінальне законодавство виокремлює інститут відповідальності та покарання в Розділі XV КК України. Це пов'язано із тим, що відповідно до міжнародних стандартів відносно неповнолітнього слід застосовувати гуманне та доброзичливе ставлення при відправленні правосуддя. Зокрема, Пекінськими правилами, що передбачають Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх, прийняті резолюцією 40/33 Генеральної асамблеї ООН від 29 листопада 1985 року передбачено, що «неповнолітнім є дитина або молода людина, яка в рамках існуючої правової системи може притягатись за правопорушення до відповідальності, застосованої до дорослого» [1].

Призначаючи покарання неповнолітньому суд керується нормами кримінального законодавства повинен враховувати фізіологічні, соціальні та психологічні характеристики неповнолітнього як суб'єкта кримінально-правових відносин. Кримінальне законодавство регламентуючи основні вимоги до призначення покарання неповнолітньому (ч. 1 ст. 103 КК України) передбачає, що керується загальними засадами призначення покарання, суд враховує ступінь тяжкості вчиненого діяння, обставини, пом'якшують та обтяжують покарання повинен звернути увагу на умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього [2].

Отже, призначаючи покарання неповнолітньому суд найбільше повинен зосередити увагу на застосуванні принципу індивідуалізації покарання та врахуванні особи винного. Характеристика особи впливає на вибір заходу кримінально-правового характеру, виду та розміру

покарання, а також можливості застосування пільгових інститутів кримінального законодавства.

На думку В. Бережнюка «індивідуалізація покарання створює передумови для врахування при призначенні покарання індивідуальних особливостей вчиненого злочину та своєрідності особи винного. Без врахування в процесі призначення покарання типових й індивідуальних рис особи винного застосування кримінального закону повернеться до практики пропорційної караності. Якщо у справі немає необхідних відомостей про особу підсудного, покарання призначається судом ніби наосліп, воно неминуче знеособлюється, виявляється не відповідним особі засудженого, тобто втрачає свою індивідуальну спрямованість, а з нею й ефективність» [3, с. 103-106].

Відповідно, індивідуалізація призначеного покарання неповнолітньому повинна містити врахування пом'якшуючих та обтяжуючих обставин, а також дослідження умов життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

Т.І. Дмитришена розглядаючи питання призначення покарання неповнолітньому акцентує увагу, що умови життя, виховання та інші особливості особи неповнолітнього необхідно враховувати при призначенні покарання. Її детальна класифікація таких умов охоплює усі сфери життя, навчання, відносин особи у суспільстві, в колективі, сім'ї, її розвиток, психологічні характеристики, наявність чи відсутність батьків або осіб, що їх замінюють, матеріальне становище, відвідування школи або навчального закладу, відносини з ровесниками та іншими неповнолітніми, спілкування з дорослими, фізичний, інтелектуальний розвиток, попередня поведінка неповнолітнього, поведінка особи після вчинення кримінального правопорушення, ставлення неповнолітнього до правопорушень, вчинених іншими особами, та його ставлення до призначених їм правових заходів впливу [4, с. 139].

Як зазначається в Національній стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року «важливим кроком стало запровадження нових підходів до здійснення судочинства у провадженнях щодо злочинів, вчинених неповнолітніми, зокрема шляхом прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України, яким передбачено особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх, а також Закону України «Про пробачення», де особливої уваги заслуговують положення про обов'язкове складення досудової доповіді для забезпечення суду інформацією, що характеризує неповнолітніх обвинувачених з метою прийняття рішення про міру відповідальності, а також застосування до неповнолітніх, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, або звільнені від відбування покарання з випробуванням, системи соціально-виховних заходів, у тому числі пробачення програм з урахуванням

оцінки ризиків повторного вчинення такими неповнолітніми кримінальних правопорушень» [5].

Відповідно до ч. 3 ст. 9 Закону України «Про пробацію» досудова доповідь має містити соціально-психологічну характеристику, оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та висновок про можливість позбавлення волі на певний строк [6]. Правила складання та подача до суду персоналом органу пробації досудової доповіді регламентується Порядком складання досудової доповіді затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27 січня 2017 року № 200/5 [7]. В Порядку рекомендується найбільше звернути увагу на опис соціально-психологічної та особистісної характеристики обвинуваченого.

Відповідно до Порядку соціально-психологічна характеристика обвинуваченого повинна містити інформацію про особу обвинуваченого, врахування умов життя, що відноситься до факторів ризику, які впливають на поведінку обвинуваченого. До них можна віднести посткримінальну поведінку особи, чи притягувалась вона до кримінальної відповідальності, чи є попередні судимості, в якому віці особа вперше вчиняла кримінальне правопорушення. Крім того, важливим є встановити форму вини вчиненого суспільно небезпечного діяння, до якої категорії відноситься кримінальне правопорушення за яке відбулось обвинувачення, якщо особа була засуджена до позбавлення волі, то який період вона перебувала в місцях відбування покарання. Інспектор пробації повинен з'ясувати в яким умовах проживає особа, де навчається чи працює, яке має матеріальне становище.

Над особистісними характеристиками повинні попрацювати не лише інспектори пробації, але й психологи, які найбільш повно можуть надати інформацію про поведінку неповнолітнього до та після вчинення кримінального правопорушення. До таких характеристик можна віднести особисте ставлення особи до навколишнього середовища, як вона може контролювати свою поведінку, чи є емоційною, врівноважено, чи має залежність від алкоголю та наркотиків, психотропних речовин та їх аналогів. До соціальних характеристик відносять ставлення особи до суспільства, її відносини у сім'ї, колективі, як вона ставиться до вчинення правопорушення чи має вона бажання змінити спосіб життя, поведінку, що в свою чергу буде показувати ризик повторного вчинення кримінального правопорушення і бажання до позитивних змін [7].

Отже, призначаючи покарання неповнолітньому, як суб'єкту кримінальної відповідальності суд крім нормативів передбачених в кримінальному законодавстві повинен врахувати фізіологічні, соціальні та психологічні характеристики особи. Посилаючись на інформацію, що передбачена в досудовій доповіді особливо дослідити умови життя та

виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього. Тому такі особливості повинні відобразитись на виді та мірі покарання або застосуванні заходів виховного характеру.

Література:

1. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх, прийняті резолюцією 40/33 Генеральної асамблеї ООН від 29 листопада 1985 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/158593__158593 (дата звернення: 10.05.2023).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3411> (дата звернення: 10.05.2023).

3. Бережнюк В. Загальні критерії індивідуалізації покарання під час його призначення за Кримінальним кодексом України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, 2020. С. 103-106.

4. Дмитришена Т.І. Призначення покарання неповнолітнім: концептуальні основи. дис. на здобуття канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 228 с.

5. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. Схвалено розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1027-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-p#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

6. Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 11.05.2023).

7. Правила складання та подача до суду персоналом органу пробації досудової доповіді регламентується Порядком складення досудової доповіді затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27 січня 2017 року № 200/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17#Text> (дата звернення: 11.05.2023).